

TİCARETTE YAPTIRIM (SANCTION) VE PARANIN AKLANMASI KONUSU

Suç ve ticaret insanlık tarihi kadar eskidir. Ticaretin olduğu yerde para, paranın olduğu yerde suç, ve suçtan edilen paraların sitemlere aktarılarak temizlenmesi söz konusu olur. Tarihin en eski dönemlerinde çok basit olarak mal değiştirme şeklinde başlayan ticaret, ortak yaşamın artması ve yakın coğrafyalardaki insanlarla temas kurulmasıyla birlikte yaygınlaşmıştır. Bazı kaynaklara göre ilk uzak mesafeli ticaretin günümüzden yaklaşık 150.000 önce başladığı tahmin edilirken yazılı kaynaklara göre ilk ticaretin Milattan Önce 3.000 yıllarına uzanır, Mezopotamya'da yerleşik Sümerlerin İndüs Vadisindeki Harrapa medeniyetine uzak mesafeli ticaret yaptığı kabul edilir. Yine aynı dönemlerde Mısır, Aşağı Mezopotamya ve Çin de benzer ticari faaliyetlerin yapıldığı tahmin edilmektedir. O dönemde yolculuklar yavaş ve tehlikeliydi, yükte hafif pahada ağır mallar taşınıyordu. Malların su yoluyla taşınması daha kolay olduğundan dolayı ilk toplu yerleşimler genelde Fırat, Dicle, Nil ve Sarı Nehir gibi suyollarının yakınında ortaya çıkmıştır. Suyu dayanıklı taşıma araçları gelişim gösterdikçe daha uzak mesafeli ve geniş sularda ticaret yapma imkanları ortaya çıkmaya başladı. Bu anlamda ilk ticaret doğu Akdeniz bölgesinde Mısırlılar ile Minos (Minoan crete) arasında ve kuzey Afrika boyunca da Finikeliler ile yapıldı. Bu dönemde ticaret merkezleri dini ve sosyal ritüeller dışında ilk toplanma alanları mal değiştirme (Barter) amaçlı olan pazarlardır. Bunlar kısa mesafelidir. İhtiyaç fazlası mal üretilmesi, uzak mesafeli insanlarla temas kurulması (keşif, savaş, turizm vb.) uzak mesafeli ticaretin daha fazla yapılmasına imkân sağladı. Uzak mesafeli ticaret, kısa mesafeli ticarettten farklı olarak daha güçlü, sağlam ve güvenli yol araçlarının kullanılmasını zorunlu kılmaya başladı, zira mesafe arttıkça tehlike ve belirsizlikler artıyordu. Uzak yollardaki tehlikeler ve mesafeler güvenlik ve lojistik ihtiyacını ortaya çıkarıyordu, bunun dışında belki de daha önemli olan ve daha önce yakın mesafede pek farkına varılmayan gelenek, görenek, kültür ve hukuklar yenilerinin oluşmasına neden oldu. Bu durum beraberinde yol, yöntem ve anlaşma sorunlarını getirdi. Birbirlerini tanımayan insanların birbirleriyle ticaret yapabilmeleri için konuşabilmeleri, anlaşabilmeleri ve güven elde etmeleri gerekiyordu. Bunun için yerine göre doğal bazı ticari yöntem ve gelenekler oluştur. Bunlara isimler verildi, örneğin; veresiye alışveriş, peşin alışveriş, kapıda teslim gibi., yazılı olması gerekmiyordu. Başlangıçta söz vardı, söz senetti! Daha sonra ticaret hacminin atması ve birbirlerini tanımayan insanların ticaret yapmalarının gerekmesi belgelerin ve tekniklerin kullanılmasını, gelişmesini sağlarken diğer taraftan kural ihtiyacını ortaya çıkardı. Dünya ticaretini kolaylaştırmayı ve kural yapıcılığı kendisine misyon edinen ICC-International Chamber of Commerce tarafından kurallar yayınlandı. Bunların bir kısmı ödemeler konusunda olurken diğerleri ticaretin teslim, sözleşme, fiyatlama, uyuşmazlık çözümü gibi başka alanlarında oldu. Ticaret ve para hareketleri gittikçe karmaşık hale gelmeye başladı.

Ticari tarafta bunlar olurken, bir başka tarafta suçtan elde edilen gelirler artmaya başladı. Devletler ve sistemler bunları dışlamaya başladılar, ancak bunların kullanılabilmesi için sistemlere ve devletlere sızması gerekiyordu, işte bu noktada ticaret elverişli bir ortam oluşturuyordu. Elbetteki suçtan elde edilen veya kara para dediğimiz gelirlerin sistemlere aktarılmasının bir tek yolu ticaret değildir, ancak ticarette bu konuda önemli bir alandır. Ticaretin üzerinden para aklamak veya sistemlere aktarmak için sürekli yeni yöntem ve teknikler geliştirilmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır;

Yüksek fatura, bununla malın gerçek fiyatıyla fatura değeri arasındaki kadar fark sisteme aktarılmış olmaktadır,

Düşük fatura, bununla malın gerçek fiyatıyla fatura değeri arasındaki kadar fark için eksik vergi ödenmektedir,

Çoklu fatura, bununla bir tek fatura ile birden çok para transferi sağlanabilmektedir,

Malın kalitesinin farklı gösterilmesi, bununla malın değerinin çok üzerinde bir para sisteme aktarılabilmektedir,

Red clause akreditif, yükleme yapılmadan peşin ödemeye imkan veren bu banka taahhüdü ile sisteme çok büyük paralar aktarılabilmektedir,

As presented akreditifler, bununla önceden rezerv kabul edilerek yüksek faturanın ibrazına ile fazla para aktarılabilmektedir,

Birden fazla devredilebilir akreditif, bununla paranın paranın izi kaybetirilmektedir,

Teminat akreditifi, bununla iş yapılmadı beyanı ile çok yüksek paralar sisteme aktarılabilmektedir,

Teminat mektubu, bununla taahhüt yerine getirilmedi beyanı ile çok yüksek paralar sisteme aktarılabilmektedir.

Kullanılan yöntemler bunlarla sınırlı değildir, bunlar fikir vermek amacıyla verilmiştir.

Suçtan elde edilen gelirlerin ticaret üzerinden aklanmasını (TBML-Trade Based Money Laundering) engellemek için devletler, organizasyonlar ve devletlerüstü otoriteler zaman zaman çaba gösterdiler. Bu çabalardan bazıları önerilerin hazırlanması, işbirliği yapan ülkelerle iş yapılması, işbirliği yapmayanların finansal sistemlerden dışlanması, ambargo/yaptırım uygulanması vs. oldu. Bunlardan biri de kendini bu alanda otorite olarak gören ICC, BAFT () ve Wolfsberg Group tarafından yapılan prensiplerdir.

Genel olarak “Temiz Ticaretin Prensipleri”¹ olarak adlandırabileceğimiz bu çalışma; yıllar önce çalışması yapılan, öncelikle finans kurumlarının işlemleri ve dünya ticaretinin temiz yapılmasını hedefleyen bir çalışmaydı, bu defa ICC’nin desteğinin alınmasıyla uygulanabilir rehber bir doküman haline getirildi ve yayınlandı. “Ticaretin Finansmanı Prensipleri”² ticari faaliyetlerle ilgili finansal suç risklerini kontrol etmekte kullanılacak standartları ortaya koyar. Burada bahsi geçen finansal suçlar şunlardır:

- Rüşvet,
- Yolsuzluk,
- Terörizmin finansmanı,
- Toplu imha silahlarının yaygınlaşmasının finansmanı,
- Uluslararası finansmanın bütünlüğünü bozan faaliyetler,
- İnsan kaçakçılığı, vergi kaçırma ve sahtecilik gibi işlerden elde edilen kara parayı aklama faaliyeti,

¹ https://play.google.com/store/books/details/TEM%C4%B0Z_T%C4%B0CA-RET%C4%B0N_PRENS%C4%B0PLER%C4%B0_Risksiz_ve_Temiz_Ticar?id=c1fTDwAAQBAJ&hl=en&gl=US

² <https://www.turkmenkitabevi.com.tr/kitap/uluslararasi-ticaretin-finansmani-prensipleri-ve-blockchain-abdurahman-ozalp-9786052184073>

Ticaretin finansmanı prensipleri finansal kurumların rolünü,

- Ticari faaliyetler ile ilgili finansal suçların risklerini göstermek,
- Birleşmiş Milletlerin ambargo, bölgesel/ulusal yaptırımlar, kitle imha silahlarının yaygınlaşması konularındaki düzenlemelerine uyum sağlamada yardımcı olmak

bakımından ana hatlarıyla belirler.

“Ticaretin Finansmanı Prensipleri”³ ayrıca şu konuları içerir; Esas iş(lem)i Anlamak, Finansal Suçlarla ilgili Riskler, Riskler, Risk Değerlendirmeleri, Kontrollerin Uygulanması, Kararları Yazılı Hale Getirmek, Tanımlar, Yaptırımlar (Sanctions), Ambargolar, Kontrollerin Uygulanması, Zorluklar, Öneriler, Kontrol Mekanizmaları, Müşteri Durum Tespiti, İsimlerin Ekran Kontrolleri, Aktivitelere Dayalı Mali Yaptırımlar, İhracat Kontrolleri, Sınırlamalar, Eskale Süreci (Bir Üste Taşımak) , Savunma Hattının 3 Çizgisi ve Uygulama, Akreditif Ödeme Yöntemi ve Kontrol Alanları, Akreditif İşlemlerinin İzlenmesi, Akreditif İşlemleri “Müşteri Durum Tespiti”, Akreditif/Standby/Garanti/Kontrgaranti/Açık Hesap/Tahsil/Krediler/İskonto İşlemleri Faaliyet Kontrolleri, İşlem Bilgileri’nin İncelenmesi, Risk ve Kontroller, Risk Göstergeleri ve BAFT’in kontrol Tablosu

Buna göre her bir kurumun kendisini risklerden koruyabilmesi için bir “Riske Yaklaşım Politikası”nın olması gerekir. Her kurumun müşterilerini tanıması, ilişkide olduğu tarafların “Müşteri Durum Tespiti”ni ve müdahil olduğu her bir işlemin “Aktivite Durum Tespiti” ni yapması gerekiyor. Her bir kurumun kendi izleme, alarm ve kontrol mekanizmasını kurması, periyodik aralıklarla ve alarm veren durumlarda etkin izleme ve kontrollerini yapması gerekiyor ki kendisini risklerden, büyük ceza ve zararlardan koruyabilmesi ve kirli ticaretin dışında kalabilmesi mümkün olabilsin. Ticaretin finansmanı prensiplerinin yayınlanması kurum ve kişilerin kirli ticarete bu-laşmadan ticaret yapabilmesini, kendilerini ve muhataplarına koruma sağlayan çok önemli bir imkandır. Bundan yarar sağlamak farkında olmaya ve kullanmaya bağlıdır. Kurumların bu prensipleri riske yaklaşım politikaları ile birlikte ele almaları ve uygulamaları gerekir. Bireylerin de farkında olarak tatmin edici seviyede kendilerine göre politika oluşturmaları tavsiye edilebilir. Bunlar lüks değil, ihtiyaçtır. Farkında olunmayan ve atlanan her durum çok ciddi bir risktir. Bilmemek mazeret değildir. Ekran kontrolleri bu anlamda çok ciddi bir kontrol mekanizmasıdır. Finansal dünyada bir işlemin yaptırım kapsamına girip girmediği genelde ekran kontrolleriyle yapılır. Ekran kontrolleri burada hayati öneme sahiptir. Ekran kontrolleriyle bir işlemdeki yaptırım kapsamındaki kişi, araç, yer, rota, yol ve işkileri tespit etmek mümkündür. Bunun için kontrol mekanizmalarını kuran kişi ve firmaların profesyonel, güncel ve yeterli ekran kontrolleri yapabilen bir programa sahip olmaları önemlidir.

Abdurrahman Özalp

ICC Türkiye Bankacılık Komisyonu Başkanı

³ <https://www.turkmenkitabevi.com.tr/kitap/uluslararasi-ticaretin-finansmani-prensipleri-ve-blockchain-abdurrahman-ozalp-9786052184073>